KRIZOVÝ PLÁN – ŠIKANA A KYBERŠIKANA MEZI ŽÁKY

Prevence, rozpoznání, řešení a následná opatření

1. Účel a základní zásady

Cílem krizového plánu je stanovit jednotný postup školy při podezření na šikanu nebo kyberšikanu, při jejich řešení a při následné obnově bezpečného prostředí ve třídě.

Škola se zabývá každým oznámením nebo podezřením bez ohledu na to, zda informaci poskytne žák, zákonný zástupce, zaměstnanec školy nebo anonymní oznamovatel, například prostřednictvím online schránky důvěry FaceUp.

Při řešení šikany škola dodržuje následující zásady:

- Bezpečí ohroženého žáka má přednost před objasňováním události.
- Podezření se nebagatelizuje ani předčasně neoznačuje za běžný konflikt.
- Rozhovory s dotčenými žáky probíhají diskrétně a odděleně.
- Škola chrání oznamovatele a svědky před zastrašováním a odvetou.
- Informace sděluje pouze osobám, které je potřebují k řešení situace.
- Vedle řešení konkrétního jednání pracuje také se vztahy v třídním kolektivu.

2. Charakteristika šikany a kyberšikany

Šikana je agresivní chování žáka nebo skupiny žáků vůči jinému žákovi či skupině žáků, jehož cílem nebo důsledkem je ubližování, ponižování, zastrašování nebo vylučování.

Pro šikanu je typická **nerovnováha sil mezi aktéry, záměrnost a často také opakování**. Opakování však není nezbytnou podmínkou ve všech případech.

Šikana může mít podobu:

- fyzického násilí, strkání, bití nebo omezování osobní svobody,
- nadávek, vyhrožování, ponižování, zesměšňování a pomluv,
- sociálního vylučování, izolace nebo demonstrativního ignorování,
- vydírání, vynucování služeb, peněz nebo jiných věcí,
- poškozování či odcizování osobních věcí,
- sexuálně ponižujícího nebo obtěžujícího jednání,
- útoků prostřednictvím digitálních technologií.

Kyberšikana zahrnuje zejména online urážky a vyhrožování, šíření ponižujících fotografií a videí, vytváření falešných profilů, zveřejňování soukromých informací, vydírání nebo vytváření ponižujícího či intimního obsahu pomocí umělé inteligence.

Kyberšikana může probíhat i mimo školu a mimo dobu vyučování. Pokud ovlivňuje bezpečí žáků nebo vztahy ve školním prostředí, škola situaci řeší v rozsahu svých kompetencí.

Ne každý konflikt, hádka nebo jednorázová potyčka je šikanou. Takové jednání však škola rovněž řeší a sleduje, zda nepřerůstá v systematické ubližování.

Šikana není pouze záležitostí oběti a agresora. Vzniká a rozvíjí se v prostředí konkrétní skupiny, jejíž postoje mohou ubližování podporovat nebo zastavit.

3. Vývojová stadia šikany

Při posuzování závažnosti situace může škola využít orientační rozlišení pěti vývojových stadií.

První stadium – ostrakismus

Žák je přehlížen, odmítán, zesměšňován nebo vyčleňován z kolektivu. Objevují se urážlivé přezdívky, pomluvy a drobné projevy ponižování.

Druhé stadium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Psychické ubližování se stupňuje, mohou se přidávat fyzické útoky. Někteří žáci začínají využívat slabšího spolužáka jako prostředek odreagování nebo zábavy.

Třetí stadium – vytvoření skupiny agresorů

Vzniká skupina žáků, která ubližování organizuje nebo podporuje. Ostatní spolužáci mohou mít strach zasáhnout či svědčit.

Čtvrté stadium – přijetí pravidel agresorů většinou skupiny

Ubližování se stává běžnou součástí života třídy. Do šikany se zapojují i žáci, kteří se dříve násilně nechovali.

Páté stadium – úplné ovládnutí skupiny agresory

Násilí a ponižování jsou přijímány jako norma skupiny. Ohrožení žáci ztrácejí možnost účinné obrany.

Toto rozdělení je orientační. Skutečné případy nemusí postupovat uvedeným pořadím a i jednotlivý závažný útok může vyžadovat okamžitou pomoc odborníků nebo Policie ČR.

4. Varovné signály šikany

Pedagogičtí pracovníci věnují pozornost přímým i nepřímým signálům.

Přímé signály:

- Opakované posměšky, urážlivé přezdívky, ponižování a výhrůžky.
- Nátlak na žáka, aby něco vykonal, zaplatil nebo odevzdal.
- Jednostranné strkání, údery a jiné fyzické útoky.
- Zesměšňování žáka před třídou nebo při jeho neúspěchu.
- Okázalé odmítání spolupráce s konkrétním žákem.
- Ponižující chování vydávané za legraci.
- Zraňující zprávy, ponižující online skupiny nebo šíření zesměšňujícího obsahu.

Nepřímé signály:

- Žák je často sám, nemá kamarády nebo je opakovaně odmítán při skupinových činnostech.
- Vyhledává blízkost pedagogů, vyhýbá se přestávkám nebo určitým místům ve škole.
- Působí úzkostně, smutně nebo ustrašeně.
- Zhoršuje se jeho prospěch, soustředění nebo docházka.
- Opakovaně ztrácí věci nebo má poškozené osobní předměty.
- Objevují se nevysvětlená poranění.
- Odmítá chodit do školy nebo se obává určitých spolužáků.

Jednotlivé projevy nemusí znamenat šikanu. Jejich souběh nebo opakování však vyžaduje zvýšenou pozornost.

5. Přijetí oznámení a první reakce pedagoga

Pedagogický pracovník, který se dozví o možném šikanování, postupuje následovně:

1. Zastaví právě probíhající ubližování a zajistí bezpečí ohroženého žáka.
2. Podle potřeby poskytne první pomoc.
3. Bez zbytečného odkladu informuje školní metodičku prevence, třídního učitele a vedení školy. Při závažném incidentu telefonicky kontaktuje ředitele školy, v jeho nepřítomnosti zástupkyni ředitele.
4. Předá dostupné informace a pořídí stručný písemný záznam.
5. Při bezprostředním ohrožení, závažném násilí nebo vyhrožování přivolá Policii ČR (158), při akutním zdravotním ohrožení zdravotnickou záchrannou službu (155).

Pedagog oznamovatele vyslechne, nezpochybňuje jeho sdělení a nevyžaduje okamžité dokazování. Neodkazuje jej pouze na jiného pracovníka školy bez zajištění předání informace.

6. Vyhodnocení závažnosti situace

Pověření pracovníci školního poradenského pracoviště ve spolupráci s vedením školy a třídním učitelem posoudí:

- zda je některý žák bezprostředně ohrožen,
- jaké informace jsou k dispozici,

- zda jde o počáteční, nebo pokročilou formu šikany,
- zda škola může situaci bezpečně řešit vlastními silami,
- zda je nutné zapojit Policii ČR, OSPOD nebo odborné pracoviště.

Při závažném fyzickém násilí, vydírání, sexuálním násilí, závažných výhrůžkách nebo podezření na trestný čin se postup neomezuje na interní šetření školy.

7. Postup při řešení počáteční šikany

Pokud škola vyhodnotí, že situaci dokáže bezpečně řešit vlastními silami, postupuje zpravidla následovně.

7.1 Rozhovor s oznamovatelem a ohroženým žákem

Rozhovor probíhá individuálně a v bezpečném prostředí. Cílem je zjistit, kdo je ohrožen, co se stalo, kdy a kde k jednání docházelo, zda se opakovalo a kdo mohl být svědkem.

Pedagog žáka neobviňuje, nenutí jej k opakování bolestivých zážitků a neslibuje absolutní mlčenlivost. Vysvětlí mu, jaké kroky škola podnikne k zajištění jeho bezpečí.

7.2 Vyhledání a individuální rozhovory se svědky

Pověření pracovníci vytipují žáky, kteří mohou poskytnout relevantní informace.

Rozhovory probíhají odděleně. Svědci nesmějí být konfrontováni s podezřelými agresory. Škola je chrání před zastrašováním a odvetou.

7.3 Zajištění ochrany ohroženého žáka

Ochranná opatření jsou přijímána již během šetření, nikoli až po jeho ukončení.

Mohou zahrnovat zvýšený dohled, úpravu organizace přestávek, bezpečný doprovod, oddělení dotčených žáků nebo určení důvěryhodné osoby.

Opatření nesmějí být pro ohroženého žáka trestem ani vést k jeho další izolaci.

7.4 Individuální rozhovory se žáky podezřelými z ubližování

Rozhovory probíhají až po získání potřebných základních informací, pokud okolnosti nevyžadují okamžitý zásah.

Pověřený pracovník žákovi věcně sdělí zjištěné skutečnosti, umožní mu se vyjádřit a zaznamená jeho stanovisko.

Rozhovory se vedou odděleně. Škola nepřipouští domlouvání výpovědí ani zastrašování svědků.

7.5 Vyhodnocení zjištěných skutečností

Pověření pracovníci vyhodnotí dostupné informace, závažnost jednání, jeho opakování, nerovnováhu sil a případnou úlohu dalších žáků.

Závěry musí vycházet z konkrétních zjištění. Pokud se podezření na šikanu nepotvrdí, škola přesto řeší případné jiné nevhodné chování.

8. Specifický postup při kyberšikaně

Při kyberšikaně se použijí společné postupy uvedené v tomto plánu. Navíc je nezbytné věnovat pozornost digitálním důkazům a zabránění dalšího šíření škodlivého obsahu.

1. Škola doporučí ohroženému žákovi uchovat dostupné důkazy, například zprávy, snímky obrazovky, odkazy, názvy profilů, data a časy komunikace.
2. Po bezpečném zajištění důkazů doporučí zablokování útočníka a nahlášení závadného obsahu provozovateli služby. Žák ani pedagogové ponižující materiály dále nešíří.
3. **Intimní fotografie a videa nezletilých pedagogičtí pracovníci nestahují, nekopírují, nepřeposílají ani neukládají do školní dokumentace.** Zaznamenají dostupné informace o jejich výskytu a neprodleně kontaktují Policii ČR.
4. Škola neprovádí vlastní pátrání po totožnosti anonymního útočníka ani se nepokouší pronikat do cizích účtů nebo zařízení.
5. Pokud se incident týká školních účtů, zařízení nebo informačních systémů, škola zapojí také pracovníka ICT.
6. Pokud je útočníkem osoba mimo školu, škola zajistí podporu ohroženého žáka a podle závažnosti situace spolupracuje s Policií ČR, OSPOD a zákonnými zástupci.

Při ukládání kázeňských opatření škola rozlišuje jednání, na které dopadá školní řád a její zákonné kompetence, od čistě mimoškolního jednání. I v takovém případě však může přijímat opatření k ochraně žáků ve školním prostředí.

9. Postup při pokročilé nebo mimořádně závažné šikaně

Při pokročilé, brutální nebo organizované šikaně, závažném násilí či důvodném podezření na trestný čin škola nepostupuje pouze prostřednictvím vlastního interního šetření.

Bezprostřední postup:

1. Zastavit násilí a zajistit bezpečí ohrožených žáků.
2. Poskytnout první pomoc a podle potřeby přivolat zdravotnickou záchrannou službu.
3. Zajistit dohled nad dotčenými žáky a zabránit dalšímu násilí, zastrašování nebo ovlivňování svědků.
4. Neprodleně informovat vedení školy a školní poradenské pracoviště.
5. Kontaktovat Policii ČR při podezření na trestný čin nebo bezprostředním ohrožení.
6. Informovat OSPOD, pokud skutečnosti nasvědčují ohrožení dítěte.
7. Zajistit spolupráci s odborným pracovištěm, zejména PPP nebo střediskem výchovné péče.
8. V součinnosti s příslušnými institucemi zajistit komunikaci se zákonnými zástupci.

Škola nesmí dopustit společné vyšetřování oběti a agresorů ani hromadné vyslýchání třídy.

Další šetření a podpůrná opatření probíhají podle závažnosti situace ve spolupráci s příslušnými odborníky a institucemi.

10. Komunikace se zákonnými zástupci

Škola informuje zákonné zástupce dotčených žáků v přiměřeném čase a rozsahu s ohledem na bezpečí dětí a průběh šetření.

Zákonní zástupci ohroženého žáka jsou informováni o zjištěné situaci, přijatých ochranných opatřeních a dalším postupu školy.

Zákonní zástupci žáků podezřelých z ubližování jsou seznámeni s konkrétními zjištěními, možností vyjádření dítěte, případnými výchovnými opatřeními a očekávanou spoluprací.

Jednání s jednotlivými rodinami probíhají zpravidla odděleně. Škola nepředává kontaktní údaje jiných rodin ani důvěrné informace o ostatních žácích.

Podle závažnosti a rozsahu události může vedení školy informovat také rodiče ostatních žáků třídy, vždy bez zveřejňování osobních údajů a citlivých informací.

11. Výchovná, nápravná a preventivní opatření

Po vyhodnocení případu škola přijme odpovídající opatření, zejména:

- kázeňská opatření v souladu se školním řádem,
- individuální rozhovory a výchovná jednání,
- spolupráci se zákonnými zástupci,
- podporu školního poradenského pracoviště,
- doporučení odborné péče,
- cílenou práci se žákem, který se dopouštěl ubližování,
- preventivní a intervenční práci s třídním kolektivem.

Kázeňská opatření nesmějí nahrazovat ochranu oběti ani následnou práci se vztahy ve třídě.

Není vhodné automaticky požadovat vzájemnou omluvu, usmíření nebo společné setkání oběti a agresora. Případné restorativní postupy lze zvažovat pouze tehdy, jsou-li bezpečné, dobrovolné a odborně vedené.

Třídní učitel ve spolupráci se školní metodičkou prevence a podle potřeby s externími odborníky připraví následnou práci se třídou zaměřenou na obnovu bezpečí, respektující vztahy, podporu svědků a prevenci dalšího ubližování.

Konkrétní okolnosti případu se před třídou neprobírají způsobem, který by vedl k ponižování nebo stigmatizaci dotčených žáků.

12. Dokumentace, monitoring a vyhodnocení

O podstatných krocích je vedena písemná dokumentace, která obsahuje zejména:

- datum a způsob přijetí oznámení,
- popis oznámených nebo pozorovaných skutečností,
- záznamy individuálních rozhovorů,
- informace o svědcích a dostupných podkladech,
- přijatá ochranná a výchovná opatření,
- jednání se zákonnými zástupci a příslušnými institucemi,
- plán následné podpory a jeho vyhodnocení.

Třídní učitel ve spolupráci se školní metodičkou prevence průběžně sleduje bezpečí dotčených žáků, vztahy ve třídě, případnou odvetu vůči svědkům a pokračování ubližování v online prostředí.

U kyberšikany sleduje také to, zda se škodlivý obsah dále nešíří.

Účinnost přijatých opatření je vyhodnocována v termínu odpovídajícím závažnosti případu, zpravidla nejpozději do tří měsíců. U závažnějších případů probíhá kontrola dříve a opakovaně.

13. Prevence šikany a kyberšikany

Prevence je dlouhodobou součástí práce celé školy a zahrnuje zejména:

- vytváření bezpečného a respektujícího školního prostředí,
- systematickou práci se vztahy v třídních kolektivech,
- včasné řešení ponižování, vylučování a agresivity,
- třídnické hodiny a preventivní programy,
- dohled pedagogických pracovníků v rizikových prostorách školy,
- bezpečné a odpovědné používání sociálních sítí a digitálních technologií,
- ochranu soukromí, prevenci online vydírání a rizik sdílení intimního obsahu,
- bezpečné používání nástrojů umělé inteligence,
- podporu žáků při oznamování ubližování a vyhledávání pomoci.

Žáci a zákonní zástupci mohou podezření na šikanu oznámit osobně, prostřednictvím školních komunikačních kanálů nebo anonymního systému FaceUp.

Metodické a právní východisko

MŠMT: *Metodický pokyn k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*, č. j. MSMT-21149/2016.

MŠMT: *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, č. j. 21291/2010-28, příloha č. 7 – Kyberšikana.

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon; zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Odborná pomoc: školní poradenské pracoviště, PPP, středisko výchovné péče, OSPOD, E-Bezpečí (www.e-bezpeci.cz) – kontakty viz přílohy ŠPP.

Důležité kontakty: 158 – Policie ČR; 155 – zdravotnická záchranná služba; 112 – tísňové volání; 116 111 – Linka bezpečí; 116 000 – Linka pro rodinu a školu.